COMMUNICATION AND MANIPULATION TO CICERO

Alexandru Lucian VOINEA
Romanian Academy, Iași Branch

Abstract: From the Sophists and Up to now, the concept of manipulation was of a particular interest. This paper has as a major subject Marcus Tullius Cicero a famous orator, philosopher, moralist and statesman, epistolograf novel (103-43 a. Chr.), who warns us of the danger of manipulation by flattery in his moral treaty about friendship (De Amicitia). Thus it helps us to distinguish the virtue of "false opinion about virtue" true friend of the false friend, flatterer. Next, we show, however, that the orator's brother, Quintus Tullius Cicero, flattery (blanditia) voters is a way to gain popularity and it is indispensable in an election campaign, as shown in the manual little campaign (Commentariolum petitionis) written in epistolary form. Also, with flattery, knowing the names of voters (nomenclatio) earnest propaganda (assiduitas), generosity (benignitas), good reputation (rumor) and Fast campaign (petitio pompae plena sit) are other methods necessary for a candidate who wishes to draw voters to his side.

Keywords: communication, ethics, manipulation, flattery, Cicero.

I. Considerații preliminare

Verbal sau non-verbal, din Antichitate și până astăzi se comunică acasă (în familie, cu prietenii foarte apropiați) sau în locuri publice (cu amicii, colegii de la locul de muncă, autoritățile și funcționarii statului, la școală etc). Comunicăm cu noi înșine (comunicare intrapersonală- monolog interior) sau comunicăm cu ceilalți (comunicare interpersonală-monolog, dialog). Atât în Antichitatea greco-romană, cât și în perioada contemporană, dialogul reprezintă forma cea mai frecventă de comunicare interpersonală. Firește, astăzi se comunică foarte mult prin intermediul mass-media. Dialogul poate avea loc între două sau mai multe persoane. Dar putem avea dialog și între o persoană și un grup mai mare sau mic de persoane, așa cum se întâmplă, de pildă, în campaniile electorale sau publicitare. E adevărat, monologul este frecvent în asemenea ocazii. Dar dialogul este mai eficient de fiecare dată, căci implică participarea efectivă a interlocutorului la actul de comunicare. Interlocutorul se simte astfel mai respectat și ne poate oferi un feed-back. Oamenii de succes din toate timpurile au știut acest lucru. De ce comunicăm? Comunicăm atât pentru: a socializa pur și simplu, din nevoia naturală de a relaționa cu ceilalți oameni, căci suntem „ființe sociale" care trăiesc într-o comunitate cât și pentru a obține ceva în urma actului de comunicare (acțiunii comunicative). În cea de-a doua situație, putem vorbi despre comunicarea ce are ca scop influențarea, negocierea, persuasiunea și manipularea. În lucrarea de față ne propunem să reflectăm asupra conceptului de „manipulare", așa cum se regăsește în opera celor doi Cicero din Antichitate: Marcus Tullius Cicero (celebrul orator, filosof, epistolograf și om politic roman) și fratele acestuia, Quintus Tullius Cicero. Desigur, nu propunem aici să abordăm toate manierele de manipulare și nu putem avea pretenția de a epuiza această temă. De asemenea, vom avea în vedere doar câteva fragmente din minitratatul moral Despre prietenie (*De amicitia*) al marelui orator și om politic roman. Maniere de manipulare și persuasiune se regăsesc însă mai ales în Mic manual de campanie electorală (*Commentariolum petitionis)* redactat de către Quintus Tullius Cicero special pentru campania electorală a fratelui său, Marcus, cu scopul de a-l ajuta să câștige alegerile pentru funcția de consul. În ceea ce privește

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

manierele de manipulare, manipularea prin linguşire ocupă un loc aparte în opera celor doi Cicero. Quintus Cicero, în micul său „manual", transformă însă linguşirea într-o adevărată „armă" în mâna unui candidat la alegerile consulare. Linguşirea, dublată de generozitate, devine astfel o condiţie sine qua non pentru a avea şanse de câştig într-o campanie electorală.

II. Manipularea prin linguşire la Marcus Tullius Cicero, în *De amicitia*

Având în vedere apropierea semantică dintre conceptele: „influenţare", „negociere", „persuasiune" şi „manipulare", pentru a evita confuziile se impun câteva precizări. Adela Mihalcea explică:

„Manipularea constă în a folosi diferite metode şi tactici, de cele mai multe ori abuzive, de a-i determina pe ceilalţi să facă ceea ce tu doreşti, fără a ţine cont sau chiar prejudiciind dorinţele, nevoile şi interesele lor. În majoritatea cazurilor, manipulatorii sunt conştienţi de ceea ce fac şi vor şti, în orice moment, să-şi explice comportamentul şi acţiunile ca fiind justificate, ba mai mult decât atât, fiind în favoarea victimei "[1]. Se face astfel distincţia între „manipulare" şi:

* „influenţare-de exemplu o persoană importantă din viaţa noastră de la care am învăţat mult şi care şi-a pus amprenta pe modul nostru de gândire şi de acţiune;
* negociere-când se discută punctele de vedere ale celor implicaţi, iar decizia se ia ţinând cont de fiecare opinie;
* persuasiune-darul şi puterea de convingere prin scoaterea în evidenţă a părţii pozitive a lucrurilor şi minimalizarea părţilor negative".

Trebuie precizat însă că în „influenţare", „negociere" şi „persuasiune" „nu apare abuzul verbal sau emoţional, iar partenerul de discuţie e întotdeauna liber să-şi manifeste liberul-arbitru"[2].

În dicţionare, „manipularea" înseamnă „mânuire, manevrare". Sensul figurat este acela care interesează mai mult: „Influenţare a opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio etc) prin care, fără a se apela la constrângeri, se impun acesteia anumite comportamente; a influenţa prin diverse mijloace modul de a gândi şi de a acţiona al unei persoane sau al unei colectivităţi; a exercita dominaţie psihologică sau politică asupra unui individ sau asupra unui grup"[3].

Linguşirea este explicată în dicţionare astfel: „vorbă, atitudine linguşitoare, adulare, linguşeală, linguşitură; flatare, măguleală, măgulire; laudă falsă sau exagerată cu scopul de a plăcea; acţiune de a linguşi, laudă falsă şi interesată". Prin „a linguşi" se înţelege: „a căuta să câştige bunăvoinţa în favoarea cuiva satisfăcându-i vanitatea, a se pune bine cu cineva prin atitudini şi vorbe măgulitoare la adresa lui, prin laude exagerate şi ipocrite; a flata, a măguli, (cu sens figurat: „ a peria", „a linge"[4].

În Grecia Antică, Aristotel face diferenţa între prietenul adevărat şi linguşitor:

„Să recunoaştem că diferenţa dintre prieten şi linguşitor pune şi ea în lumină faptul că plăcerea nu se identifică cu binele sau, cel puţin, că există diferite specii de plăcere. Căci, dacă primul întreţine relaţii cu prietenul său urmărindu-i binele, celălalt urmăreşte doar să-i

1 Mihalcea, Adela, "Manipularea ca mod de relaţionare-caracteristici şi riscuri asociate", în revista *Practica farmaceutică*, editată de Colegiul farmaciştilor din România, vol. 7, nr. 2, an 2014, p. 87.
2 *Ibidem.*
3 http://dexonline.ro/definitie/manipulare, consultat la data de 08.10.2014, ora 15,30. Cf .*DEX-Dicţionarul explicativ al limbii române*, ed. a 2-a, rev., Ed. Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2012, p. 617.
4 http://dexonline.ro/definitie/linguşire, consultat la data de 08.10.2014, ora 16,03. Cf. *DEX-Dicţionarul explicativ al limbii române*, ed. a 2-a, rev., Ed. Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2012, p. 593.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

facă plăcere; și, dacă acesta din urmă este blamat, pe când celălalt primește elogii, este datorită scopului diferit pentru care i-au căutat societatea.(...) Pare deci evident că plăcerea nu se identifică cu binele și că nu orice plăcere este demnă de dorit..."[5]. Filosoful din Stagira mai remarcă și deosebirea dintre conceptele „amabilitate" (*praótes*) și „lingușire" (*kolakéia*), respectiv între omul amabil (*praós)* și lingușitor (*kólax*):

„Cât despre celălalt de agreabil, cel din viață, omul agreabil cu măsură este cel amabil, iar măsura justă este amabilitatea; cel ce exagerează, dacă este dezinteresat este un om care dorește să placă, iar dacă o face din interes este un lingușitor"[6].

„Amabilitatea" (*praótes*) este astfel o virtute, în timp ce „lingușirea" (*kolakéia*) devine un viciu prin depășirea măsurii juste, a căii de mijloc (*mesótes)* dintre cele două extreme.

Teofrast, în Caracterele, definea lingușirea, realizând un adevărat portret al lingușitorului. Mai târziu, această lucrare a fost tradusă în limba franceză de moralistul La Bruyère. De aici aflăm că:

„Lingușirea ar putea fi definită ca o comportare lipsită de demnitate, de pe urma căreia, însă, lingușitorul are partea lui de folos. Mergând pe drum alături de un altul, lingușitorul e capabil să-i spună: "Bagi de seamă cu câtă admirație se uită lumea la tine?" […] Și în timp ce lingușitorul rostește astfel de cuvinte, se face că scutură o scamă de pe haina celui lingușit, iar dacă vântul i-a suflat un pai în păr, se grăbește să-l ia și-i spune râzând: "Ai văzut? N-au trecut bine nici măcar două zile de când te-am văzut, și barba ți s-a și umplut de fire albe! La drept vorbind, alții de aceeași vârsta cu tine n-au atâtea fire negre!"

Când cel lingușit vorbește, lingușitorul poruncește celorlalți să tacă; atunci când cântă îi aduce laude, iar atunci cand a încetat, îl aplaudă, strigând: "Bravo!" […]

Îi mai spune că are o locuință clădită după un plan minunat, că are o grădină îngrijită și că portretul îi seamănă leit.

Într-un cuvânt, lingușitorul spune și pune la cale numai lucruri prin care bănuiește, urmărește și speră că poate fi cuiva pe plac"[7].

Plutarh din Cheroneea, în tratatul moral „Mijloacele de a distinge lingușitorul de prieten" (*Quomodo adulator ab amico internoscatur*), ne pune în gardă pentru a observa manevrele lingușitorului, pentru a nu ne lăsa manipulați de laudele și elogiile lui.

Marcus Tullius Cicero, în micul său tratat de morală practică Despre prietenie (*De amicitia)*, explică diferența între prietenul adevărat și falsul prieten sau lingușitor. Căci dacă este important să înlăturăm bănuielile, nemulțumirile, în același timp trebuia să spunem adevărul și să-l auzim. Indulgența extremă din partea unui prieten nu este decât lingușire (*blanditia*): „trebuie să fim convinși că nu există în prietenie pacoste mai mare decât lingușirea, măgulirea, încuviințarea la orice; căci trebuie să înfierăm cu oricât de multe nume acest viciu (*vitium*) al oamenilor ușuratici și înșelători, care spun totul ca să placă altuia și nimic de dragul adevărului"[8].

---

5 Aristotel, *Etica Nicomahică*, trad. de Stella Petecel, Editura Iri, București, 1998, p. 211 (X, 3, 1173 b-1174 a).

6 *Ibidem*, p. 58. (VII, 1108 a, 30). Cf. Bailly, A., *Dictionnaire grec-français*, Hachette, Paris, 2000, p. 1112: *kolakéia*= "flatterie, adulation"; p. 113: *kólax*="flatteur, adulateur"; p. 1617: *praótes*="douceur, bonté, facilité de caractère".

7 Teofrast, *Caracterele* (*Lingușitorul*), în: Jean de la Bruyère, *Caracterele sau moravuriule acestui veac*, vol. I, traducere și note de Aurel Tita, prefață de N. N. Condeescu, Editura pentru Literatură, București, 1966, pp. 28-29..

8 http://www.thelatinlibrary.com/cicero/amic.shtml: Cicero, Marcus Tullius, *De amicitia*, 91: *....sic habendum est nullam in amicitiis pestem esse maiorem quam adulationem, blanditiam, adversationem. Quamvis enim nullis nominibus est hoc vitium notandum levium hominum atque fallacium, ad*

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

Marcus Tullius Cicero ne amintește astfel sfatul dat de Terențiu referitor la „lingușire": "lingușirea, sprijinitoarea viciilor, nedemnă nu numai de un prieten, dar nici măcar de un om liber, s-o îndepărtăm cât mai mult"[9].

În portretul lingușitorului realizat de Cicero avem imaginea limpede a falsului prieten, a prefăcutului, care falsifică adevărul, distruge sinceritatea, atrage minciuna și distruge chiar noțiunea de prietenie. Lingușitorul nu ne este prieten; nu există legătură posibilă cu un suflet atât de schimbător:

„Iar prietenul lingușitor, dacă ești atent, se poate deosebi de cel sigur și se poate recunoaște tot așa cum putem distinge tot ce e falsificat și imitat de ce e natural și adevărat"[10].

Căci „ce poate fi atât de nestatornic, atât de nesigur ca sufletul celui care se schimbă nu numai după sentimentul și voința altuia, dar chiar după înfățișarea și la un semn al lui"[11]?

Oratorul roman apelează din nou la Terentiu, citând pe Gnatho, lingușitorul din comedia Eunucul: „Spune cineva nu, spun și eu nu. Spune da, spun și eu da. În sfârșit, mi-am impus eu însumi să fiu în toate de părerea altuia"[12].

Mai periculoși decât Gnatho al lui Terentiu sunt, în opinia lui Cicero, lingușitorii care sunt de origine nobilă, care au o situație materială bună și o reputație aleasă: „lingușirea lor e primejdioasă, fiindcă vorbelor lor mincinoase li se adaugă și autoritatea"[13]. Unii dintre ei pot avea funcții publice. Cicero numește acest tip de cetățean „demagog (*popularis*), adică un cetățean lingușitor și ușuratic" (*assentator et levis civis*), care poate fi demascat totuși cu ușurință. Avem de-a face aici cu un nou tip de lingușire: lingușirea mulțimii pentru a obține foloase în viața politică. Exemplul unui anume C. Papirius Garbo care a încercat prin lingușire să câștige bunăvoința adunării poporului pentru a vota o lege favorabilă lui, care-i permitea să fie reales imediat în anul următor în funcția de tribun al plebei, și nu după zece ani, cum prevedea legea în vigoare, este elocvent în această privință. Legea a fost respinsă însă prin votul poporului datorită discursului rostit de către Scipio. Așadar, adevărul învinge totuși, în ciuda acestor cuvântări demagogice, pline de lucruri născocite și închipuite, cu condiția să fie demascat, adică „dat la iveală și pus în lumină", cum ne spune Cicero. Iar lingușirea aceasta nu poate fi periculoasă decât pentru cel care se lasă manipulat de ea și „care el însuși se aprobă și e foarte încântat de sine".

Lingușirea este pusă astfel în legătură cu „părerea falsă despre virtute", căci „cei mai mulți doresc doar să pară înzestrați cu virtute decât să fie într-adevăr virtuoși"; „acestora le place lingușirea", crezând că „acele vorbe goale (*oratio vana*) sunt o dovadă a meritelor lor"; ele sunt însă doar „minciuni lingușitoare" (*vanitates blandae*). Oratorul roman avertizează însă și pe omul serios și statornic, pe omul virtuos, să nu se lase înșelat prin „lingușiri abile". Căci lingușirile care sunt „pe față" (*aperte*) pot fi mai ușor de recunoscut, dar „lingușitorul viclean și ascuns" (*callidus et occultus*) este greu de recunoscut, „deoarece adesea, chiar când

---

voluptatem loquentium omnia, nihil ad veritatem. Cf. Cicero, Marcus Tullius, *Despre prietenie,* traducere de Aristotel Pârcălăbescu, reed., Editura „Litera Internațional", București, 2001, p. 35.

9 *Ibidem,* 89: *assentatio, vitiorum adiutrix, procul amoveatur, quae non modo amico, sed ne libero quidem digna est.* Cf. Cicero, Marcus Tullius, *op. cit.,* p. 35.

10 *De amicitia,* 95: *Secerni autem blandus amicus a vero et internosci tam potest adhibita diligentia, quam omnia fucata et simulata a sinceris atque veris.* Cf. Cicero, Marcus Tullius, *Despre prietenie, op.cit.,* p. 36.

11 *Ibidem,* 93: *Quid enim potest esse tam flexibile, tam devium quam animus eius qui ad alterius non modo sensum ac voluntatem sed etiam vultum atque nutum convertitur?* Cf. Cicero, Marcus Tullius, *op.cit.,* pp. 35-36.

12 *Ibidem: Negat quis, nego; ait, aio; postremo imperavi egomet mihi / Omnia adsentari.*

13 *Ibidem, 94: Multi autem Gnathonum similes cum sint loco, fortuna, fama superiores, horum est assentatio molesta, cum ad vanitatem accessit auctoritas.* Cf. Cicero, Marcus Tullius, *op.cit.,* p. 36.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

se opune, aprobă și, prefăcându-se că mustră, lingușește, iar în cele din urmă se dă bătut și admite să fie învins, pentru ca cel care a fost înșelat să pară că a avut dreptate”[14].

Lingușirea se află în opoziție cu virtutea; dacă lingușirea este viciul omului nestatornic, în virtute regăsim armonia (*convenientia rerum*), stabilitatea (*stabilitas)* și statornicia (*constantia*), conchide Cicero.

Dacă pentru „lingușire” Marcus Cicero utilizează termenul „blanditia”, „prefăcătoria” este desemnată prin „simulatio”, fiind și ea tot un viciu:

„Cum autem omnium rerum **simulatio** vitiosa est (tollit enim iudicium veri idque adulterat), tum amicitiae repugnat maxime; delet enim veritatem, sine qua nomen amicitiae valere non potest”.

„Dar dacă **prefăcătoria** este un viciu în orice privință (căci te împiedică să discerni adevărul și-l falsifică), apoi ea se împotrivește cu desăvârșire prieteniei; ea distruge sinceritatea, fără de care numele de prietenie nu mai are nici un sens”[15].

Astăzi, „prefăcătoria” este definită de dicționare astfel: „mod de comportare , de manifestare specific omului prefăcut; fățărnicie, ipocrizie, simulare, prefăcătură”[16].

III. **Lingușirea în campania electorală a lui Cicero**

Celebrul orator și om politic, Marcus Tullius Cicero, după ce a absolvit școala elementară și cea medie, și-a desfășurat studiile superioare la Roma (81 a Chr.), unde a învățat oratoria de la avocații M. Antonius și L. Crassus și jurisconsulții Mucius Scaevola Augur respectiv Mucius Scaevola Pontifex. A studiat filosofia cu neoacademicianul Philon, epicureul Phaedrus și stoicul Diodot. Și-a continuat studiile de filosofie la Atena, iar cele de retorică în Asia Mică și în insula Rhodos, unde îl audiază pe celebrul profesor Apollonius Molo care va avea o puternică influență asupra stilului său oratoric (88-77 a Chr.). În anul 77 a. Chr. s-a întors la Roma și și-a început cariera politică, parcurgând așa-numitul cursus honorum, fiind, pe rând, quaestor în Sicilia (75a. Chr.), aedilis (69 a. Chr.), praetor (66 a. Chr.). Perioada de vârf a carierei sale politice a fost atinsă însă în anul 63 a. Chr. când Cicero a fost ales consul, cea mai înaltă funcție în statul roman, deși provenea din clasa medie a cavalerilor[17]. În campania electorală a fost sprijinit puternic de fratele său, Quintus Tullius Cicero, care a scris special pentru acest scop, *Comentariolum petitionis* (Mic tratat de campanie electorală), în care oferă sfaturi practice care aveau să-l ajute într-o bătălie politică marcată de puternice tensiuni și incertitudini. Deși a avut o carieră politică modestă, Quintus ne oferă cea mai importantă mărturie referitoare la campania electorală care a avut loc la Roma, în anul 64 a. Chr. El însuși om politic (a fost praetor), Quintus a scris, în formă epistolară, acest manual de campanie electorală, adresat fratelui său Marcus, nu pentru a-l învăța ceva nou, „ci pentru a pune în ordine lucruri care parcă sunt împrăștiate și fără sfârșit”[18]. Al. Cizek îl consideră pe Quintus un „manager electoral” care „formulează o serie de sfaturi, observații și mai ales îndemnuri animate de un pur spirit pragmatic, rece și lipsit de scrupule”[19]. Ne sună cunoscut? Oare nu seamănă cu campaniile electorale de astăzi? Mai mult decât atât, cercetători ciceroniști precum Giulio Andreottti susțin că Micul tratat de campanie

14 *Ibidem*, 95-99. Cicero, Marcus Tullius, *Despre prietenie, op. cit*., pp. 36-38.
15 *Ibidem*, 92. Cf. Cicero, Marcus Tullius, *Despre prietenie, op.cit.*, p. 35.
16 http://dexonline.ro/definitie/prefacatorie. Cf .*DEX-Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a 2-a, rev., Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2012, p. 865.
17 Cf. Lamartine, Alphonse de, *Cicero*, Editura Helicon, Timișoara, 1999, pp. 11-26; Cizek, Eugen, *Cicero. Viața* în: *Istoria literaturii latine*, vol. I, Editura Corint, București, 2003, pp. 166-167.
18 Quintus Tullius Cicero, *Mic manual de campanie electorală*, ediție bilingvă latină-română, traducere, cuvânt înainte și note de Alexandru Cizek, Editura Art, București, 2008, p. 25. (*Commentariolum petitionis*, 1).
19 Al. Cizek, *Cuvânt-înainte*, în Quintus Tullius Cicero, *op. cit*., p. 10.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

electorală (*Commentariolum petitionis*) anticipează cu multe secole Principele lui Nicolo Machiavelli, deoarece, Quintus Cicero preconizează, „în esență, că scopul justifică mijloacele folosite, că în campania electorală, dar și în politică în general, totul este admis pentru a-ți face drum”[20].

În studiul de față ne interesează sfaturile (*praecepta*) despre modul de comunicare în campania electorală recomandate lui Marcus Tullius Cicero pentru a dobândi popularitatea și a fi ales în funcția de consul. În concepția lui Quintus, „campania electorală se bazează pe două strategii: dobândirea sprijinului prietenilor și dobândirea favorii poporului”[21]. În studiul de față ne interesează ce-a de-a doua strategie. Al. Cizek a remarcat astfel șase modalități de a dobândi popularitatea în campania electorală propuse de Quintus în manualul său: cunoașterea numelor alegătorilor (*nomenclatio*), lingușirea lor (*blanditia*), propaganda stăruitoare (*assiduitas*), generozitatea (*benignitas*), buna reputație (*rumor*) și fastul campaniei (*petitio pompae plena sit*) [22].

Ca să fie pe placul poporului, candidatul Marcus Cicero trebuie să facă mai întâi cunoștință în fiecare zi cu electoratul, chiar să rețină și să pronunțe numele alegătorilor. Gentilețea, afabilitatea (*comitas*) de care a dat dovadă până acum este utilă, dar nu suficientă în campania electorală.

De aceea, Quintus îl sfătuiește să recurgă la manipularea prin lingușirea fără scrupule. Căci lingușirea este o condiție sine qua non pentru câștigarea voturilor masei alegătorilor:

“..Sed opus est magnopere blanditia, quae etiamsi vitiosa est et turpis in cetera vita, tamen in petitione necessariast; etenim cum deteriorem aliquem adsentando facit tum improba est, cum amiciorem non tam vituperanda, petitori vero necessaria est, cuius et frons et vultus et sermo ad eorum quoscumque convenerit sensum et voluntatem commutandus et accommodandus est”.

“Însă trebuie să te înveți să lingușești, o însușire îndeobște reprobabilă, dar indispensabilă într-o campanie electorală. Este vrednică de dispreț dacă ticăloșești pe cineva, însă e îngăduită dacă te ajută să-ți faci prieteni. De fapt, este obligatorie pentru un candidat la alegeri: să fie în stare să-și schimbe chipul, gesturile și felul de a vorbi, conformându-se de fiecare dată spiritului și comportamentului celor cu care intră în contact[23]”.

Dar propaganda nu are succes dacă nu este constantă. „Stăruința” propagandei în fața acelorași oameni face mai credibilă chiar lingușirea care, practicată în mod constant poate fi ușor confundată cu aprecierea reală a celor lingușiți. Cuvintele lingușitoare, care sunt neadevărate, pot părea reale complimente la adresa alegătorilor care se simt astfel mai apreciați de cel care le solicită votul. Marcus Cicero înfierase lingușirea în minitratatul moral Despre prietenie (*De amicitia*). El însuși îl numise “demagog” sau “populist” (*popularis*) pe omul politic lingușitor. Căci lingușirea reprezentanților adunării poporului pentru a vota legi favorabile unui candidat în alegeri era pentru oratorul roman o metodă nu doar blamabilă, ci fără succes, fiind ușor de combătut într-o confruntare de către oameni precum Scipio sau Laelius (acesta din urmă este de fapt un alter-ego al lui Marcus Cicero). Acum însă este sfătuit de fratele său Quintus să o utilizeze în campania electorală, căci lingușirea nu este doar scuzabilă, ci devine o „armă” extrem de utilă în asemenea situații. Dar numai și numai în campania electorală! Nu și în viața cotidiană, când redevine „reprobabilă” (*vitiosa*) chiar și în concepția lui Quintus.

---

20 Apud Al. Cizek, *art. cit.*, pp. 10-11.

21 Cicero, Quintus Tullius, *op. cit*., pp. 34-35: *Et petitio magistratuum divisa est in duarum rationum diligentiam, quarum altera in amicorum studiis, altera in populari voluntate ponenda est.*(*Comentariolum,* 16).

22 *Al. Cizek, art. cit.*, p. 15.

23 Cicero, Quintus Tullius, *op. cit*., pp. 50-51.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

Al. Cizek face o comparație între sfaturile lui Quintus despre lingușirea poporului și cuvintele lui Socrate referitoare la comportamentul personajului Callicles din dialogul platonician Gorgias care întruchipează tipul demagogului într-o democrație precum cea atenian[24]:

„În adunarea poporului (*ecclesia*), dacă la spusele tale *demos*-ul atenian îți răspunde că nu ai dreptate, tu, schimbându-ți părerea, spui ceea ce vrea el" (481e).

Socrate îi reproșează lui Callicles și „că în orice ocazie, cât ești tu de grozav (....) îți schimbi părerea când așa, când așa" (481e). Mai mult decât atât, „trebuie făcută voia demosului, că trebuie să-l lingușești precum cel din urmă dintre sclavi" (521a) este de părere Callicles atunci când Socrate îl întreabă despre „calea de îngrijire a cetății", continuând apoi amenințător: „...fiindcă dacă nu vei proceda astfel..."[25]. Callicles este categoric aici: nu admite astfel nici o altă metodă în afară de lingușirea poporului pentru a-i „intra în grație".

Revenind la preceptele lui Quintus Cicero despre succesul unei campanii electorale, amintim că lingușirea trebuie „ajutată" de generozitate (*benignitas*), care consta, printre altele, în „organizarea ospețelor" de către candidat și amicii săi, „atât pentru participanți, luați la întâmplare, cât și în cadrul triburilor". Generozitatea trebuie să se manifeste și prin înfățișare, chip, prin deschiderea „porților sufletului" dar și ale casei sale zi și noapte. Promisiunile sunt așteptate de alegători, dar ele trebuie făcute cu „generozitate și cu cinste" (*large et honorice*). Quintus propune astfel un alt precept care se desprinde de aici: „arată că vei face cu seriozitate (*studiose*) și voie bună (*libenter*) ceea ce ți-ai pus în gând să faci"[26].

De asemenea, candidatul trebuie: "să răspundă cu amabilitate" (*benigne respondere*), să se implice „cu tot zelul în afacerile și primejdiile prietenilor", să încerce să se „apropie" chiar și de detractorii și adversarii săi. Mai mult decât atât, ar fi ceva deosebit dacă dacă ar reuși să se arate prietenos chiar și față de concurenții săi [27].

Pentru a câștiga masele, însă, Quintus îi recomandă să aibă mare grijă de reputația (*rumor*) sa care trebuie consolidată începând cu lauda talentului său de orator și continuând apoi cu: atașamentul și bunăvoința publicanilor, cavalerilor, optimaților, tinerilor, a celor apărați de el în procese, precum și a mulțimii venită special din provincie pentru a-l susține[28].

În fine, ultimul precept al lui Quintus se referă la fastul campaniei electorale (*petitio pompae plena sit*); ea trebuie să fie: „strălucitoare, splendidă, să fie populară, de mare efect și distincție". De asemenea, trebuie atacată reputația concurenților, trezind astfel asupra acestora suspiciuni de nelegiuire, desfrânare și corupție[29].

Asemeni unui manager electoral interesat cu adevărat de succesul candidatului său în alegeri, Quintus concluzionează: „În această campanie este foarte important să existe speranța unei bune guvernări din partea ta și ca toată lumea să aibă o părere bună despre tine"[30].

Putem constata astfel că autorul acestui mic „manual" de campanie electorală a întocmit un fel de cod de conduită care cuprinde precepte, ce trebuie nu doar însușite, ci mai ales aplicate într-o întrecere electorală. Astfel, nu cred că am exagera dacă am numi acest „manual" un cod de bune practici pentru campania electorală sau chiar manual de marketing

24 Al. Cizek, *art. cit.*, în Quintus Tullius Cicero, *op. cit.*, p. 16.
25 *Idem*.Cf. Platon, *Gorgias*, trad. de Al. Cizek, Editura Paideia, 2003, p. 70; pp. 120-121.
26 Quintus Tullius Cicero, *op. cit.*, pp. 52- 53: *...quod facturus sis id significes te studiose ac libenter esse facturum...(Commentariolum petitionis,* 45).
27 *Ibidem*, pp. 54-55. *(Commentariolum*,49).
28 *Ibidem*, pp. 56-57. *(Commentariolum*,50).
29 *Ibidem*, pp. 56-59. (*Commentariolum*,52).
30 *Ibidem*, pp. 58- 59*: Atque etiam in hac petitione maxime videndum est ut spes rei publicae bona de te sit et honesta opinio.*(*Commentariolum*,53).

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

politic. Oare l-au ajutat în campania electorală aceste precepte pe candidatul Marcus Tullius Cicero pentru care a fost redactat acest manual? Vom aminti doar că celebrul orator roman a fost ales consul pentru anul 63 a. Chr., (primul om stat) în urma campaniei electorale din anul 64 a. Chr., când a fost redactat „manualul" de către fratele său.

Concluzii.

Cunoscută încă din Antichitate, linguşirea este o manieră de manipulare întâlnită pretutindeni. Pentru Aristotel ea este amabilitatea exagerată de care dă dovadă cineva din interes. Să ne amintim că în a doua parte a lucrării, intitulată „Manipularea prin linguşire", am arătat cum Marcus Tullius Cicero, în minitratatul moral Despre prietenie, condamna „linguşirea" (*adulatio, blanditia*), considerând-o un viciu (*vitium*) al „oamenilor uşuratici şi înşelători" sau chiar cea mai mare „pacoste" de care trebuie să ne protejăm într-o relaţie de prietenie. Cu toate acestea, s-a putut observa în partea a treia („Linguşirea în campania electorală a lui Cicero") că situaţia se schimbă: în concepţia fratelui oratorului, Quintus Tullius Cicero, linguşirea, reprobabilă (*vitiosa et turpis*) în viaţa obişnuită, devine extrem de utilă, chiar de nelipsit într-o campanie electorală. Am putea-o percepe astfel ca pe un viciu necesar în asemenea situaţii.

Suntem linguşiţi astăzi? Este o întrebare retorică. Ne flatează membri familiei, rudele apropiate, vecinii, colegii la locul de muncă. De multe ori chiar ne place acest lucru, deşi suntem conştienţi atunci când laudele sunt exagerate sau neconforme cu virtuţile noastre reale. Unii ne linguşesc doar pentru a consolida buna relaţie de amiciţie sau de prietenie, alţii pentru a ne face pe plac pur şi simplu. Sau poate pentru a ne mai "îmbuna" atunci când suntem abătuţi. Cei apropiaţi ne mai flatează şi pentru a ne motiva, pentru a ne consolida încrederea în noi înşine înaintea unui examen mai dificil, a unui concurs sau a unei decizii importante în viaţă. Ori pentru a ieşi astfel în evidenţă. Dar sunt şi persoane care, flatându-ne, vor să obţină ceva de la noi. Linguşirea se transformă astfel într-un fel de „momeală" cu iz de manipulare. Şi aici putem discuta despre agenţii de vânzări, dar mai ales despre politicieni care, în campaniile electorale devin parcă alţi oameni: ne linguşesc, ne fac promisiuni de tot felul, ne oferă cadouri, ne invită la petreceri sau concerte în aer liber în speranţa că ne vor convinge să le oferim votul nostru.

În acest context, se pune întrebarea: cât de actual este acest Manual de campanie electorală al lui Quintus Tullius Cicero? *Nihil nove sub sole* am putea spune cu certitudine. Astăzi se discută despre „imoralitatea necesară" în politică, despre „necesitatea de a manipula, minţi sau trăda" în viaţa politică, dar mai ales în campania electorală. Astfel, "principele care vrea să-şi păstreze puterea va trebui să înveţe neapărat să poată să nu fie bun şi să ştie să fie sau să nu fie astfel după cum este nevoie" ne învăţa în perioada Renaşterii celebrul om politic, diplomat, filosof şi scriitor italian Niccolò Machiavelli[31].

În perioada contemporană întâlnim manuale de marketing politic care cuprind precepte care trebuie aplicate pentru a dobândi succesul în campania electorală redactate de către filosofi, analişti, consultanţi politici sau responsabili de campanie electorală din întreaga lume. Linguşirea sau linguşeala ocupă şi astăzi un loc extrem de important printre tehnicile de manipulare într-o campanie electorală. Este vorba aici despre unul dintre procedeele de „manipulare a relaţiilor" ca să ne exprimăm în termenii lui Alex Muchielli, unul dintre cei mai reputaţi specialişti în ştiinţele comunicării"[32].

31 Machiavelli, Niccolò, *Principele*, în vol. *Măştile puterii*, Institutul European, Iaşi, 1996, p. 93. Cf. C. A. J. Coady, *Politica şi problema „mâinilor murdare"*, în Singer, Peter, *Tratat de etică*, Polirom, Iaşi, 2006, pp. 403-406.

32 Mucchielli, Alex, *Arta de a influenţa: analiza tehnicilor de manipulare*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 97-128.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

„Pupă-l în bot și papă-i tot” este îndemnul la lingușire exprimat într-un mod neconvențional de către doi analiști și consultanți politici americani, J. Carville și P. Begala, în cartea cu același titlu, carte ce are pretenția de a fi „manual de marketing politic”.

Ei îl îndeamnă astfel pe candidatul în alegeri să se aplece pentru a face “niște temenele”, să se „ploconească”. Aceasta este o regulă care lipsește din tratatele de dezvoltare personală, dar care îl va ajuta pe candidat „mai mult decât toate celelalte”. Desigur, nu e vorba aici doar de lingușirea făcută cu stângăcie, de adulație sau de complimentele gratuite care duc la eșec, fiind „tactici doar pentru perdanți”. În schimb, “ploconitul” care ne conduce spre succes „este deopotrivă o știință și o artă” care se învață. Căci „nimeni nu reușește în viață fără să învețe cum să-i trateze pe oamenii pe care nu-i suportă”, findcă le place sau nu să recunoască faptul că politicienii sunt la cheremul fiecărui om, care are dreptul la vot, indiferent de situația lui materială sau de statutul social. Lingușeala înseamnă și farmec, iar regula reciprocității funcționează de cele mai multe ori. *Do ut des* (*„*ți dau ca să-mi dai”) sau „îți dau înapoi ceea ce am primit” ajută la crearea unui „cerc virtuos” extrem de util. Dar lingușeala trebuie „făcută ca la carte”. Important este și „să nu sari calul”, să nu depășești măsura. John Fitzgerald Kenedy și Ronald Wilson Reagan sunt considerați „lingușitori de top”[33].

Robert B. Cialdini constată și el că „politica reprezintă un alt domeniu de desfășurare a regulii reciprocității”, oferind exemple de tactici bazate pe reciprocitate, printre care oferirea de cadouri și servicii ocupă un loc aparte. Iar dacă înainte de a primi cadouri suntem flatați, succesul este aproape sigur, căci „ne place la nebunie să fim flatați”, remarcă astfel personajul Joe Girard citat de R. Cialdini[34]. Deși ne place să credem că „naivitatea noastră își are și ea limitele ei, în special în situația când suntem siguri că persoana care ne flatează încearcă să ne manipuleze, avem de regulă tendința de a crede lauda și de a ne plăcea de persoana care ne-o adresează – cel mai adesea când nu este adevărată ”[35].

BIBLIOGRAFIE

Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, *DEX-Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a 2-a, revizuită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012.

Aristotel, *Etica nicomahică*, introducere, traducere, comentarii și index de Stella Petecel, ediția a II-a , Editura IRI, București, 1998.

Bruyère, Jean de la, *Caracterele sau moravuriule acestui veac,* vol. I, traducere și note de Aurel Tita, prefață de N. N. Condeescu, Editura pentru Literatură, București, 1966.

Beciu, Camelia, *Politica discursivă. Practici politice într-o campanie electorală*, Editura Polirom, Iași, 2000.

33 Carville, James, Paul Begala, *Pupă-l în bot și papă-i tot: manual de marketing politic*, tr. rom., Editura Humanitas, București, 2014, pp. 30-33; 42-43. Cei doi autori au devenit celebri după ce au condus într-un mod neconvențional, dar cu succes, campania prezidențială a lui Bill Clinton din anul 1992. „Sfaturile lor se plică însă indiferent de orientarea politică a cititorului” apreciază cotidianul american *Houston Chronicle.*

34 Cialdini, Robert B., *Psihologia manipulării: curs de teorie și practică a influențării,* traducere de Victor Glodeanu, Editura EuroPress, București, 2009., pp. 46-47. Autorul, profesor american de psihologie și marketing la Universitatea de Stat din Arizona, a devenit celebru datorită lucrării *Influence: The Psychology of Persuasion* care s-a vândut în peste două milioane de exemplare și a fost tradusă în două zeci și șase de limbi. Cf. http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Cialdini, consultat la data de 12. 11. 2014, ora 15,39.

35 Wortman, Jones, 1973; Byrne, Rasche&Kelley, 1974 apud Cialdini, Robert B., *op. cit.*, pp. 230-231.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)

Carville, James, Paul, Begala, *Pupă-l în bot și papă-i tot: manual de marketing politic*, traducere din engleză de Dorin Nistor et alii, Editura Humanitas, București, 2014.

Chaigne, Georges, *L'ambitus et les moeurs électorales des Romains*, Paris, 1911.

Cialdini, Robert B., *Psihologia manipulării: curs de teorie și practică a influențării*, traducere din limba engleză de Victor Godeanu, Editura EuroPress, București, 2009.

Cicero, Marcus Tullius, *Cum se conduce o țară: ghid antic pentru liderii moderni*, selecție și introducere de Philip Freeman, ediție bilingvă română-latină, traducere de Carmen Dumitrescu, cuvânt înainte și studiu de George Cristian Maior, București, Editura RAO, 2013.

Cicero, Marcus Tullius, *Despre prietenie*, traducere din limba latină, de Aristotel Pârcălăbescu (reeditare), Editura Litera Internațional, București, 2001.

Cicero, Quintus Tullius, *Mic manual de campanie electorală*, ediție bilingvă română-latină, traducere din limba latină, cuvânt-înainte și note de Alexandru N. Cizek, Editura Art, București, 2008.

Cizek, Eugen, *Cicero. Viața* în: *Istoria literaturii latine*, vol. I, Editura Corint, București, 2003.

Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin-român* (ediție revăzută), Editura Humanitas, București, 2012.

Lamartine, Alphonse de, *Cicero*, traducere de N. Porsenna, Editura Helicon, Timișoara, 1999.

Machiavelli, Niccolò, *Principele*, în volumul *Măștile puterii*, traducere de Nina Façon, Editura Institutul European, Iași, 1996.

Mihalcea, Adela, *Manipularea ca mod de relaționare-caracteristici și riscuri asociate*, în revista *Practica farmaceutică,* vol. 7, nr. 2, Editura Medicală Amaltea, București, 2014, pp. 87-90.

Muchielli, Alex, *Arta de a influența: analiza tehnicilor de manipulare*, traducere din limba franceză de Mihaela Calcan, Editura Polirom, Iași, 2002.

Platon, *Gorgias*, notă introductivă, traducere, note și bibliografie de Alexandru Cizek, Editura Paideia, București, 2003.

Prutianu, Ștefan, *Comunicare și negociere în afaceri*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Singer, Peter (editor), *Tratat de etică,* traducere coordonată de prof. univ. dr. Vasile Boari și Raluca Mărincean, Editura Polirom, Iași, 2006.

http://www.dexonline.ro/

http://www.thelatinlibrary.com/cicero/amic.shtml

ACKNOWLEDGEMENT: This paper is supported by the Sectoral Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number POSDRU/159/1.5/S/133675.

MENȚIUNE: Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/133675

„Inovare și dezvoltare în structurarea și reprezentarea cunoașterii prin burse doctorale și postdoctorale (IDSRC – doc postdoc)", cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BDD-A21852 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:24 UTC)